

שאל שוי

הנוער במסגרתה התחנכתי וחינכתי. ולמרות סימני השאלה, נשארה בלבי פינה חמה לימי התום והנכונות לת־רומה למען הגשמת הרעיונות הק־שורים לציונות, לאחוות עמים וגם לסוציאליזם. חרף המודעות הנוכ־חית לסימני השאלה ולמניפולציות שעשו בנו מחנכים ומנהיגים, לא התפוגגו אצלי הנטיות הבסיסיות ש"נחלתי" בתנועה לחיפוש אחר הצדק ולנכונות לתרומה לחברה. שאינה מותנית בקבלת טובות הנאה. אני מניח שמאפייני התנועה, המתוארים ומומחשים בפירוט רב בספרו של פז, חיזקו את הנטיות הללו. מדובר בהצבת יעד ברור לה־גשמה – הקיבוץ, הפעילות השוטפת של החניכים שמנווטים מדריכים צעירים, המסעות הקשים ברחבי הארץ, השירה המלכדת את הק־בוצה כולה, התלכדות התנועתית המיוחדת שיחדרה אותנו, המצעדים ברחבי הערים הגדולות, ובראשם נושאי הדגלים האדומים. כול אלה סימנו את הליכתנו במצעד הגדול כשפנינו אל השמש העולה. למרות האכזבות, החוויות הללו הולכות אתנו. לתמיד.

פנינו אל השמש העולה

מבט אישי של חניך ובוגר תנועת נוער חלוצית בן הדור השני

אבישי גוסמן

"פנינו אל השמש העולה" – זה שם ספרו החדש, רחב היריעה, של ההיסטוריון ד"ר שאול פז, יוצא קי־בוץ מזרע. פז חקר את שורשיהן ואת כל מרכיבי הווייתן של חמש תנועות הנוער החלוציות שפעלו בישראל בעשרים השנים שבין הקמת המ־דינה למלחמת ששת־הימים, בש־נים 1947-1967. המחקר המרתק מקיף ומנתח בהרחבה את כל מעגלי חייהם של חניכי התנועות ובוגריהן. פז מרגיש במיוחד בספרו את מכבש האינדוקטרינציה שהופעל על החניכים. רוב מרואייניו, בוגרי התנועות בני הדור השני, שגו, לד־בריהם, באמונות שווא ולא השכילו להבחין במניפולציות של מנהיגיהם ומחנכיהם. עם זאת, הם מתגעגעים מאוד לחוויה המכוננת של חייהם, לתנועת הנוער שעיצבה את ער־כיהם ואת עולמם.

הדור שאני נמנה עליו, ילידי שנות השלושים של המאה העשרים, נכלל במסגרת המחקר. ולפיכך אני מבקש לדון בנושאים המועלים במ־חקר מנקודת מבטי האישי.

כיום אני מודע מאוד לעובדה שרבות מאמונותי בעבר, ובייחוד האמונה בברית המועצות וכמ־נהיגיה, היו שגויות והתבססו על חוסר ידיעה במקרה הטוב ועל הט־עייה מכוונת במקרה הרע. יש לה־ניח שלפחות חלק מאנשי ההנהגות של תנועות הנוער ידעו על ההת־

רחשויות בברית־המועצות, המולדת הסוציאליסטית, שהוחזקה אצלנו כדגם הראוי להתגשם ככול מדינות העולם. ומתבקשת, כמובן, השאלה הנוקבת: מדוע העלימו או טשטשו את מה שלכאורה היה ידוע להם? ואנחנו, חניכי תנועות הנוער, האמנו בשלמות ובתום שאכן בברית המו־עצות, "שמש העמים", המונהגת על ידי סטלין, מתקיים הטוב שב"עול־מות הראוי לחיקוי ולתמיכה גורפת. אמונתנו בקיבוץ כדגם חברתי צודק ללא עוררין, אף היא היתה מוצקה ולא הניחה מקום לספיקות. לא היה מקום לתהות על הסתירות שבין חברה קיבוצית הומניסטית להערצת תורתו של לנין וממשיכו, סטלין.

פז מביא בספרו ראיונות עם רבים מאנשי הרוח שחוו את ההת־נסות הרוחנית באמונות מוחלטות. מדובר באנשים בעלי יכולות אינ־טלקטואליות מרשימות. איך אפשר להסביר את דביקותם באמונות כה מוחלטות? אני מוצא מספר סיבות לתופעה.

1. הצורך באמונה מוחלטת שתיתן טעם ומשמעות להליכתם של בוגרי תנועות הנוער בסך, חרף כל ההב־לים ביניהם.

2. רבים מבין בוגרי תנועות הנו־ער היו נערים ברוכי כישרונות. כדי לוותר על מימוש האפשרויות בתחומי קידום שונים שפתחה בפ־ניהם החברה הישראלית, היה הכרח להציב בפניהם מחסומים ש"תעלו"

אותם לאפיק היחיד הנחשב: הגשמה בקיבוץ.

3. הכריזמה של המנהיגות. ככול שהתנועה הייתה שמאלנית יותר, כך היה רב עוצמה כוח ההשפעה של המנהיגים, מובילי אותה תנועה.

האם ידעו אותם מנהיגים את האמת שמאחורי הסיסמאות? והאם השתמשו באמיתות המוחלטות כמ־כשיר לחיזוק אמונותיהם של חברי התנועה הצעירים? אני רוצה להאמין שלא ידעו את האמת שמאחורי הסי־סמאות והדגלים המתנופפים ברוח.

הסבר נוסף לתופעה: האמונה הצרופה, השלמה, חיזקה את תחו־שת "היחוד". הצורך ב"יחוד" היה עז במיוחד בשנותיהן הראשונות של תנועות הנוער החלוציות. "רוח אחת תלכדנו" היינו שרים בתנועה.

אחד ממרואייניו של פז, הסופר אהרון מגד (בוגר המחנות העו־לים וקיבוץ שדות־ים), הודה בשנת 2001, שהוא בוש בהיסחפותו עם הגל של שטיפת המוח הסובייטית: "היינו מסונוורים. בייחוד בתקו־פת המלחמה שבה הצילה בריה"מ יהודים רבים...היינו עיוורים למש־טרו של סטלין. היו עדויות ופורסמו ספרים. ואנחנו אמרנו שזו תעמולה אימפריאליסטית ואמרנו שהמהפכה אוכלת את בניה והיו לנו כל־מיני תירוצים. זה היה נורא ואין לזה כפרה."

מאז סיימתי את ימי בתנועת הנוער, בתחילה כחניך ולאחר מכן כמדריך, בקן הקיבוצי ובעיר. האם

ימי תנועת הנוער השאירו בי את אותותיהם? מדוע אני מת־רגש כול פעם מחדש כאשר אני רואה נער צעיר ההולך בחולצה שומרית ברחוב העירוני ובמד־רכות הקיבוץ שבו אני חי. האם ימי תנועת הנוער השאירו בעו־למי הפנימי יסודות של השקפת עולם שהוטבעו בי כחניך או מדריך בתנועה?

התשובה לשאלה הזאת ברורה. אני נושא עמי אמונה בשוויון ערך האדם וערך העמים, אמונה בחשיבותו של השלום שייכון באמצעות פשרה בין יהודים וערבים, כאן במולדת המשותפת לכולנו. בתנועת הנוער למדתי והפנמתי את חשיבותה של הדוגמה האישית. קודם תבצע את המוטל עלייך ורק לאחר מכן תטיף לאחרים מה ראוי לעשות. הסלידה ממילים גבוהות המסתירות לעתים קרובות את המעשים הסותרים אותן אף היא נראית לי כ"מורשת" של תנועת הנוער.

ויותר מכל נשאר בתוכי הרצון לחפש טעם קיום רוחני שהוא מעבר לשיקולי תועלת אישית. ימי "פנינו אל השמש העולה" טבעו בי ובבני דורי סימנים שאולי בעתיד יבעירו מחדש להבה של אמונה הרומה לזאת שבערה בתוכי וכליבות חברי לפני עשרות שנים.

קריאת ספרו המרתק של שאול פז, הביאה לידיעתי עובדות וסימ־ני שאלה הקשורים לתנועות הנוער השונות. ביניהן כמובן, גם לתנועת